

102/2KISWAHILI (2017)
KARATASI 2 (Lugha)

Mwongozo WaKusahihisha

UFAHAMU

1.
 - ✓ Uhayawani wa kuuu wanyama wa pori ukomeshwe.
 - ✓ Mauji ya wanyama pori yakomeshwe.
 - ✓ Neno komeshu lihusishwe. $1 \times 1 = 1$
2.
 - ✓ Walikuwa wanajali na kuwalinda wanyama.
 - ✓ Kulikuwa na utangamano. $1 \times 2 = 2$
3.
 - ✓ Ubinafsi wa binadamu. $al\ 2$
4.
 - ✓ Kutepetea na kutojali.
 - ✓ Kutotengeneza ua. $2 \times 1 = 2$
5.
 - ✓ Wanauawa kwa sababu ya pembe zao
 - ✓ Kwa dhana kuwa zinatibu magonjwa. $1 \times 2 = 2$
6.
 - ✓ Huwavutia watalii.
 - ✓ Nchi imepata tuzo za ulinzi wa wamazingira.
 - ✓ Tamaduni za kikale za jamii zimeendelea kudumu. $2 \times 1 = 2$
7.
 - ✓ Jamii zielimishwe kutangamana na wanyama.
 - ✓ Kurejelea maisha ya kizamani. $1 \times 2 = 2$
8. (i) Kujitia hamnazo - Kutojali, kutojishughulisha.
 (ii) Kutangamana - Kuishi kwa amani. $2 \times 1 = 2$

UFUPISHO

Umuhimu

- (a) Ukuaji wa uchumi
 - Kupata bidhaa kutoka nchi nyingine
 - Masoko kwa bidhaa yake
 - Hudumazakitaluuma
 - Hukuza ushirikiano wamataifa
 - Hukuza ushindani
 - Ushirikiano wa kisiasa $7 \times 1 = 7 + 1 \text{ utiririko} = 08$
- (b) Masoko huru yanayoleta ushindani wa wafanyi biashara wadogo
 - Biahara hufungwa
 - Uchela waji, wa bidhaa zilizoagizwa
 - Bidhaa duni huweza kupenyezwa
 - Ulanguzi wa dawa za kulevya $6 \times 1 = 6 + 1 \text{ utiririko} = 07$

MAJIBU YA SWALI LA TATU

Matumizi ya lugha (al. 40)

- a) Kitamkwa cha ufizi , sauti ya nazali . (al.1)
- b) Si-ku-m-karib-ish-a (al. 3)
- Si - Kanushi
- Ku - wakati uliopita kanushi
- M - Kitendwa
- Karib - Mzizi
- ish - Kauli/hali
- A - Kiishio
- c) Mama alimwita Maria mara mbili kwa kumwambia aende hapo alipokuwa na kumweleza kuwa siku ambayo ingefuata angenda Nairobi siku ambayo hiyo Kisumu na saa hiyo alikuwa akienda sokoni. (al.4)
- d) Walimu wetu – KN (1mk)
- Mara kwa mara - KE (1mk)
- e) Kutufanya tulie
- Kutufanya tutulie (al. 2)
- f) KN - Kundi (N) au Kiwakilishi (W)
- KT - Kundi T.
- Ina maana kamili ya kisarufi. (al. 2)
- g) Niliyemsaidia - Nafsi ya kwanza
- Ni - Kitenzi kishirikishi kipungufu
- Simameni - Wingi amrishi
- Uwanjani - Kielezi cha mahali (al.2)
- h) Nitaenda mpaka hapo kisha niwahudumie mpaka kesho. (al.2)
- i) Mawingu - li-ya
- Cheki - i-zi (al.1)
- j) Peka (al. 1)
- Pokelewa (al. 1)
- k) Hakuna zile tunazotaka . (al.2)
- l) Kamau alimjengea baba yake nyumba kwa Matofali (al. 2)
- Kitondo kipozi ala
- m) Mizigo hiyo itawekwa kwenye makasha na kupakuliwa taratibu. (al. 2)
- n) Nyweni. (al. 1)

o) Kiwakilishi nafsi huru huwakilisha nomino kikiwa peke yake kama neno bila kutegemea viambishi ilhali kiwakilishi nafsi tegemezi huwakilisha nomino na lazima kambatanishwe na viambishi vya maneno mengine kuleta maana kamili ya kisarufi . (al.2)

Yeye - Kiwakilishi nafsi huru
Ninacheza - Kiwakilishi nafsi tegemezi

p) S - KN+ KT KT - T+E (al. 4)

KN - N + \bar{S} T - Amekamatwa

N - Mwizi E - Hatimaye

\bar{S} - Aliyetuibia jana

q) Kishazi : ni kifungu kilicho na muundo wa KN (Kiima na KT(Kiarifu) na kiima ndani ya sentensi kuu(ni sentensi ndani ya sentensi) (al. 1)

r) Landa ni kufanana kwa kitu na kingine . Randa ni kuonyesha au kulainisha vitu vya mbao. (al. 2)

s) Fundi $\frac{ndiye}{t}$ yule na $\frac{ndiye}{T_s}$ atamjengea nyumba. (al. 3)

MAJIBU SWALI LA NNE

ISIMU JAMII

- a) Sifa 4 za sajili ya siasa. (al. 4)
- Ushawishi - Tafadhali , ninaomba wananchi watukufu , nawategemea.
 - Ahadi za uongo - Mkinichagua hakuna umaskini tena.
 - Ulumbi - Kuongezea nyimbo na semi-mapambano x2 kitendawili.
 -
 - Lugha inayohusisha hadhira au wasikilizaji kupiga makofi na vigelegele .
 - Lugha takriri urudiaji
 - Kuongea mengi
 - Majina ya lakabu
 - Kuchanganya na kuhamisha lugha.
Zozote 4x1= al. 4)
Lazima atoe mifano ili apate alama.
- b) Lahaja ni kijilugha ndani ya lugha kuu lafudhi ni jinsi mbalimbali binadamu hutamka hudhiririsha athari kubwa zinazotokana na lugha kwanza . (al. 2)
- c) Kuchapisha vitabu zaidi vya Kiswahili.
- Kiswahili kuwa somo la lazima vyuoni na shuleni.
 - Wananchi kuenzi Kiswahili.
 - Urasmishaji wa lugha ya Kiswahili Afrika ya mashariki
 - Uundaji istilahi mpya za lugha.